

УДК 331.56.57

DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V27(2021)-12

Лесік І. М., доктор філософії в економіці, доцент, доцент кафедри економічної теорії і суспільних наук, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ORCID: 0000-0003-1225-7594

e-mail: lesik@mnau.edu.ua

Вільховатська А. І., здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

e-mail: angelikalove21@gmail.com

Лесік М. А., здобувач вищої освіти факультету менеджменту, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ORCID: 0000-0003-4450-0034

e-mail: maks.lesik.2002@gmail.com

Вплив безробіття на соціально-економічний розвиток країни

Анотація. Обґрунтовано актуальність дослідження безробіття як соціально-економічного явища, що виступає індикатором суспільного добробуту та національної безпеки. Розглянуто змістові характеристики основних категорій теми дослідження. Проведено аналітичну оцінку індикаторів соціальної та економічної напруги: тенденцій і змін рівня безробіття в Україні серед економічно активного населення 15-70 років, темпів росту рівня безробіття в Україні протягом 2000-2020 рр.; розміру середньої місячної заробітної плати та заборгованості за виплатами у регіонах України; рівня життя населення у країнах Східної Європи, через показник ВВП за паритетом купівельної спроможності на душу. Розглянуто світову практику регулювання зайнятості та окреслено основні підходи до вирішення проблем безробіття, з огляду на специфіку вітчизняної моделі ринкового господарства.

Ключові слова: безробіття; економіка; суспільство; доходи; соціальна напруга; національна безпека.

Lesik Iryna, PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Economic Theory and Social Sciences Department, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

Vilkhovatska Anzhelika, Applicant for Higher Education of Accounting and Finance Faculty, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

Lesik Maksym, Applicant for Higher Education of Management Faculty, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

The Impact of Unemployment on the Socio-Economic Development of the Country

Introduction. Problems of unemployment are typical for every country, regardless of its stage of development, but this socio-economic phenomenon becomes critical when it covers all spheres of society and reaches a significant scale. Studying the concept of unemployment as a socio-economic phenomenon, it should be noted its relationship with the level of income of the working population, including the realization of the right to work and receive remuneration for their physical and mental abilities, in the form of wages, with further satisfaction of their own needs. In turn, the concept of wages as a source of livelihood establishes a dangerous dependence into which not only the wage-earner but also the family members under his care find themselves. In so doing, it exacerbates the significant discrepancy between wages and the needs of the population.

Objective. The purpose of this study is to examine the impact of unemployment on the socio-economic level of development; analysis of the dynamics of the economically active population, the factors that affect the spread of unemployment, the definition of future directions of the economic potential development of the country.

Results. In the course of writing the article, the main categories of the research topic have been studied. Analytical assessment of the state and dynamics of the economically active population, in recent years in Ukraine, confirmed the relevance of the topic and identified factors affecting the spread of unemployment, including income levels, which was considered as the average monthly wage by region and simultaneously as GDP per capita purchasing power parity, for comparative characteristics among Eastern European countries. The studied world experience in combating unemployment identified approaches, taking into account national features of market economy, among which: monitoring of labor market, improvement and creation of modern services to combat unemployment; control of working conditions and timely payment of appropriate wages and several other measures can be part of the conceptual approach that can have a positive impact on the leveling of problems and risks associated with unemployment.

Conclusions. The study of opportunities and prospects that can guarantee social security and economic stability, determining the indicator of the well-being of the nation, requires constant monitoring, taking into account the variability of the influence of external and internal factors.

Keywords: unemployment; economy; society; income; social tension; national security.

JEL Classification: E24; I31; J01; J3; O15; R23.

Стаття надійшла до редакції: 19.05.2021

Received: 19 May 2021

Постановка проблеми. Динамічність рівня економіки характеризується впливом на неї багатьох факторів, одним з яких виступає кількість населення, що працює. При глобальному зростанні робочої сили, створюється недостатня кількість робочих місць і ринок праці не в змозі задовольняти нових учасників ринкової економіки, через що значна частина економічно активного населення залишається безробітною. Безробіття впливає одразу на всі сфери життєдіяльності суспільства, серед яких зокрема сфери, від яких залежить загальна ситуація та рівень життя в країні. В економіці воно викликає: падіння виробництва, зменшення податкових надходжень, зниження валового внутрішнього продукту (ВВП) країни, збільшення витрат на допомогу безробітному населенню. У соціальній сфері негативні наслідки цього явища пов'язані зі зростанням рівня злочинності, кількості суїцидів, розлучень; політичними кризами, через зниження довіри до влади, падінням трудової активності тощо.

Водночас робота, яка забезпечує доступ до економічного та соціального світу, пропонуючи значну кількість можливостей для отримання успіху і задоволення, може бути об'єктом розчарування [1]. Втрата вмотивованості до праці, депресія, соціальна ізоляція може мати не обернений характер. Тому з боку державних соціальних органів повинна організовуватись та проводитись робота із соціально незахищеними категоріями, які потребують сторонньої допомоги, через непрості життєві обставини у яких вони опинились. Складність полягає у вчасному виявленні таких категорій громадян, оскільки байдужість сьогодні є однією із небезпек, від якої незахищений жодний індивід [2, 3].

Економічний та психологічний тиск є характерним для кожного хто працює, який стикається з різного роду неврегульованістю, несправедливістю та дискримінацією на ринку праці. Значний розрив в оплаті праці в Україні унеможлиблює існування середнього класу, який за класичною економічною теорією, є основою здорової, стабільної економіки, що створює прецедент для внутрішнього ринку робочої сили. Розбалансованість попиту та пропозиції робочої сили є однією з головних причин безробіття. Безробітні мають нижчі доходи, тому витрачають їх на товари доступного сегменту, тим самим пригнічуючи розвиток ринкових відносин і гальмуючи зростання економіки. Для того, щоб змінити ситуацію та вивести Україну на новий рівень, потрібно звести рівень безробіття до мінімуму, що своєю чергою сприятиме стабілізації та нормальному функціонуванню економічної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми безробіття, його вплив на соціально-економічний розвиток суспільства, разом з оптимальними напрямками та методами його

подолання та низки інші аспекти, пов'язаних з безробіттям, вивчаються багатьма вітчизняними та іноземними вченими. Проте вплив зовнішніх та внутрішніх факторів залишає тему актуальною, яка потребує всебічного вивчення.

Досліджуючи проблеми безробіття Warr P. [4] у своїй роботі пропонує використовувати широкомасштабну модель, ключовими детермінантами якої виступають умови оплачуваної роботи та безробіття, як неодмінні умови психологічного здоров'я.

Умови праці, рівень заробітної плати, своєчасність виплат та інші соціально-економічні умови, які й без того були досить нестабільними, значно ускладнились у період всесвітньої кризи, викликаній COVID-19.

Через ускладнення, спричинені пандемією, в першій половині 2020 р. у двох третинах усіх країн, спостерігалася тенденція до зниження рівня або темпів зростання середньої заробітної плати. Криза по-різному позначилася на сукупній заробітній платі чоловіків і жінок, при цьому останні постраждали непропорційно більше, подібна диспропорція спостерігається у порівнянні з працівниками управлінської ланки та проти низькооплачуваних працівників, що призвело до збільшення нерівності у заробітній платі [5].

Dooley D., Fielding J., Levi L. у своїй роботі зазначають що, безробіття як правило, найбільш непропорційно впливає на молодь та етнічні меншини [6]. Ljungqvist L., Sargent T. J. [7] вивчаючи досвід європейських соціальних держав, серед причин високого рівня безробіття виділяють нестабільність економіки, технологічну й технічну неспроможність швидко реагувати на мінливі умови зовнішньої економіки. А це означає втрату навичок не тільки для безробітних, але й для співробітників, що працюють, які з впровадженням цифрової економіки мають не достатній рівень компетентностей.

Закон України «Про зайнятість населення» трактує безробіття як – «соціально-економічне явище, за якого частина осіб не має змоги реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування» [8].

У Cambridge Dictionary безробіття розтлумачується як «ситуація, за якої частина населення не має роботи, яка забезпечує прибуток» [9]. Як бачимо, кожне з цих понять пов'язано із реалізацією права на працю та винагородою за неї, і чим справедливішою вона є, тим розвинутішим є суспільство.

Сучасна література надає безліч визначень цього терміну, причин які провокують появу безробіття та його види. Але суть проблеми залишається одна і її потрібно вирішувати. Відповідно до встановленої методології Міжнародної організації праці, до

безробітних можна віднести осіб, які одразу відповідають таким умовам: не мали прибуткового виду діяльності, активно займалися пошуком роботи, повинні були приступити до роботи, тобто почати працювати найближчі два тижні з метою отримання доходу; також до категорії безробітних можна віднести осіб, які чекають відповіді щодо працевлаштування від служби зайнятості [10].

Значна кількість публікацій, з огляду на багатогранність аспектів теми дослідження, не виключає дискусійних питань, які потребують подальшого вивчення, спираючись на економічні, політичні, соціальні особливості розвитку країни. Всупереч тому, що багато країн знайшли власні інструменти запобігання кризовим явищам, пов'язаним з проблемою безробіття, воно продовжує існувати. Адже через ланцюговий ефект, його динаміку, особливості в різних країнах та навіть містах, воно потребує постійного вивчення та контролю.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є вивчення причин виникнення безробіття, дослідження його впливу на соціально-економічний розвиток країни, оптимальне поєднання методів подолання безробіття у комплексному підході до цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу. Економіка завжди перебуває в стані змін: змінюються потреби, попит, спеціалісти, ринки. Проте проблеми, які погіршують її загальний стан, залишаються. На сьогодні економічна система не в змозі забезпечити високий рівень зайнятості населення. В Україні прогресивно зростає тенденція погіршення економіки, скорочується населення працездатного рівня, знижується інфляція, все це приводить до безробіття.

Оскільки природний рівень безробіття досягається тоді, коли зайнятість знаходиться на своєму нормальному, трендовому шляху, потрясіння в економіці надають тимчасовий вплив на рівень безробіття. Хоча зазвичай вважається, що природний рівень безробіття постійний, він також може повільно змінюватися з часом, під впливом демографічних або інших чинників. Оскільки тимчасові потрясіння мають лише тимчасовий ефект, традиційні теорії припускають, що безробіття є або стаціонарним за рівнем, або має тенденцію [11].

Основні тенденції й зміни рівня безробіття в Україні серед економічно активного населення 15-70 років протягом 2018-2020 рр. розглянемо на рис.1.

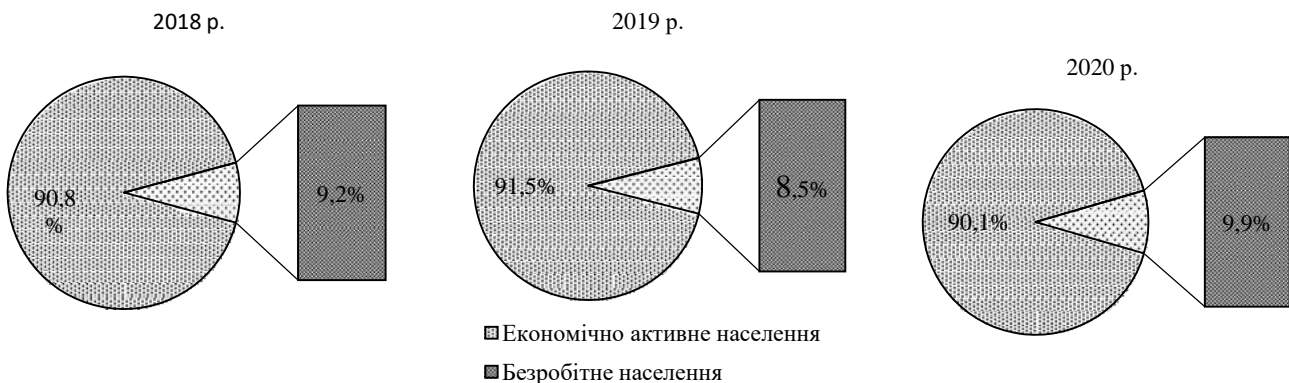

Рисунок 1 – Рівень безробіття економічно активного населення в Україні, 2018-2020 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [12]

Аналіз наведених даних дає можливість зробити висновок, що у 2020 р. рівень безробіття в Україні зріс на 1,4% у порівнянні з 2019 р., а з показником 2018 р. він зріс на 0,7% відповідно. Проте, навіть незначні відхилення показника в макроекономічних масштабах, можуть мати негативні наслідки.

Оцінка різними експертами та дослідниками критичної межі безробіття залишається дискусійною. За однією теорією, в європейських країнах, вважається критичним рівень безробіття 6,0%-7,0%, за іншою 12,0%-15,0%. Попри різні порогові значення,

експерти погоджуються з тим, що чим більше рівень безробіття в європейських країнах, тим краща система соціального захисту. Для України така взаємозалежність є не характерною.

Показники безробіття, попри масову міграцію трудового населення, окупацію території в Криму та на сході країни (з 2014 р.), зменшення у 2020 р. чисельності населення на 4190,1 тис. осіб, у порівнянні з 2010 р. та багатьма іншими факторами, рівень безробіття за офіційної статистики залишається в межах 8,0-10,0% протягом останніх 10 років (рис.2).

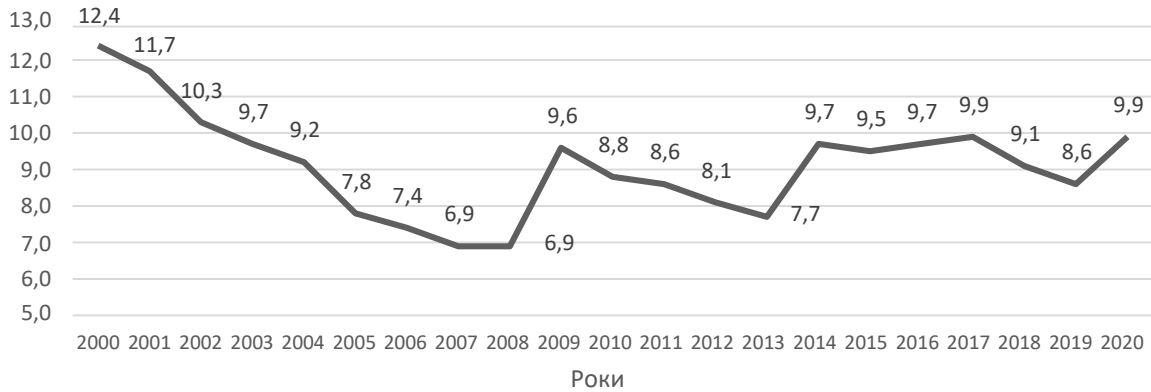

Рисунок 2 – Рівень безробіття в Україні, %

Джерело: побудовано авторами за даними [12]

Також слід згадати, що статистичні показники безробіття наведені лише з урахуванням офіційно зареєстрованих осіб в даному статусі. Через обмежену можливість сільського населення в отриманні допомоги з працевлаштування за межами населеного пункту, оформленні у службі зайнятості та виплаті допомоги по безробіттю значна частина населення може залишатись за межею облікових розрахунків. Зважаючи на тінізацію економіки та ринку праці, відсутність вірогідних показників за результатами перепису населення, таке відхилення може бути значно більшим.

Значна кількість фізично здорового населення працездатного віку не має роботи або іншого постійного джерела доходів. Вони також не є платниками податків і живуть за кошти своїх рідних та близьких, внаслідок чого можуть втратити житло, перетворитись на безхатьків. Втрата роботи, зазвичай, містить ряд стресових ситуацій від очікувань її втрати (після оголошення скорочення штату працівників), також через процес звільнення за власним бажанням або пошуку роботи. У особи, яка стає безробітною, знижується рівень задоволеності життям, втрачається впевненість у подальшому знаходженні роботи, починається депресія, перепади настрою, знижується довіра близьких. Відсутність постійного джерела доходів може призвести до зубожіння, жебрацтва, перетворити людину в асоціальну, що ставить під загрозу її існування і навіть життя.

За оцінкою генерального директора Міжнародної організації праці, «все важче стає для простого населення будувати краще життя, завдяки своїй роботі» [13], адже з кожним роком все більше зростає нерівність доходів.

На рівень безробіття, безумовно впливає ринок праці та міграція населення. Для того, щоб отримати швидкий заробіток, особи працевлаштовуються не офіційно, позбавляють себе можливості мати офіційні заробітки та стаж роботи, тим самим сприяють тінізації економіки з ухиленням від сплати податків. Підприємці, переслідуючи власну мету – збагачення,

не зацікавлені в офіційному працевлаштуванні та показі повного складу найманих працівників, оприлюдненні дійсних розмірів оплати праці, сплаті податків в повному обсязі. Все це дискредитує ринок праці, у якому найманий працівник все більше стає залежним від різного роду обставин.

Недотримання роботодавцями Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [14], несплата єдиного соціального внеску за найманих працівників через неофіційне працевлаштування, призводить до зростання соціально-економічної невизначеності, зокрема: не задекларованість працівника; ризик отримання меншої заробітної плати; відсутність гарантії оплати лікарняного; відсутність відпустки відповідно до законодавства; уникнення відповідальності роботодавцем при нещасному випадку на виробництві; відсутність гарантій та пільг, пов'язаних з навчанням, вагітністю, народженням дитини тощо.

Молодь є потужною рушійною силою суспільства, носієм інтелектуального та соціального капіталу. Але на сьогодні серед безробітних дуже багато молодих осіб, що унеможлиблює розвиток економіки. У молодому віці особа має високу мобільність, вона готова до змін і пошуку роботи. Але, в окремих випадках, їй не вистачає досвіду для того, щоб бути конкурентоспроможною на ринку праці. Коли молодь досягає працездатного віку, вона стикається з відсутністю професійної адаптації, також із соціальною незрілістю та незахищеністю, через що зростає напруженість на ринку праці.

Значна частина роботодавців не приймає на роботу здобувачів вищої освіти, через нестачу практичного досвіду роботи, ринок вакансій має досить вузьку спеціалізацію і не спроможний повністю задовольнити попит на робочі місця. З огляду на це молодь розчаровується у можливостях надійного працевлаштування у своїй державі та перетворюється на трудових мігрантів.

Тенденція зайнятості молодого населення потребує постійного контролю. У Європі розроблено,

з цією метою, індикатори, які показують соціальну ексклюзію молоді, яка тлумачиться у Кембрійському словнику як «ситуація, в якій деякі люди, які бідні або, які не мають роботи, не відчувають себе частиною суспільства». Одним з таких індикаторів, що використовується урядом, є показник «Not Employment Embattled Team» (NEET), який надає інформацію про молодь, що вже не в освіті, але й не на роботі чи в навчанні, який розраховується у відсотках від загальної кількості молоді [15].

Ефективне функціонування економічної системи пов'язане з повною зайнятістю, залученням економічно активного населення, що призведе до

збільшення обсягів виробництва, зростання показників ВВП, стабілізації економіки, що сприятиме зменшенню рівня безробіття. Але проблема стосується не тільки найманих працівників, роботодавці не можуть забезпечити належних умов праці, соціальної мобільності та гідної заробітної плати. Недостатнє використання робочої сили, веде до втрати потенційно робочої сили, що безумовно впливає на макроекономічні показники.

Розглянемо рівень безробіття у кожному регіоні України, який відображає офіційно зареєстровану частину безробітних у складі працездатного населення (рис. 3).

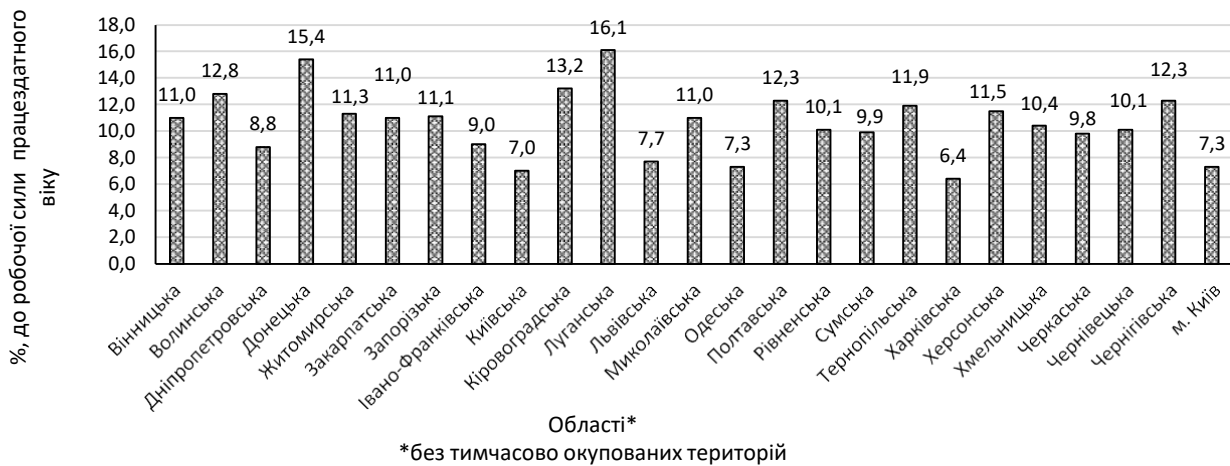

Рисунок 3 – Рівень безробіття населення працездатного віку за регіонами України, 2020 р.

Джерело: побудовано авторами за даними [16]

За наведеними даними можна зробити висновок, що найвищий рівень безробіття в Луганській (16,1%) і Кіровоградській (13,2%) областях, найнижчий у Харківській (6,4%) та Київській (7,0%) областях. Аналітичні дані чітко показують нерівномірність розвитку регіонів. Так, у більш економічно розвинених регіонів рівень безробіття є значно меншим. Подібна

ситуація пояснюється розширеною пропозицією робочих місць, конкуренцією серед роботодавців та працівниками, вищими розмірами заробітної плати, яка своєю чергою, мотивує до працевлаштування.

Подальший аналіз проведемо за допомогою соціального індикатора «середньомісячна заробітна плата» по регіонах України у 2020 році (рис. 4).

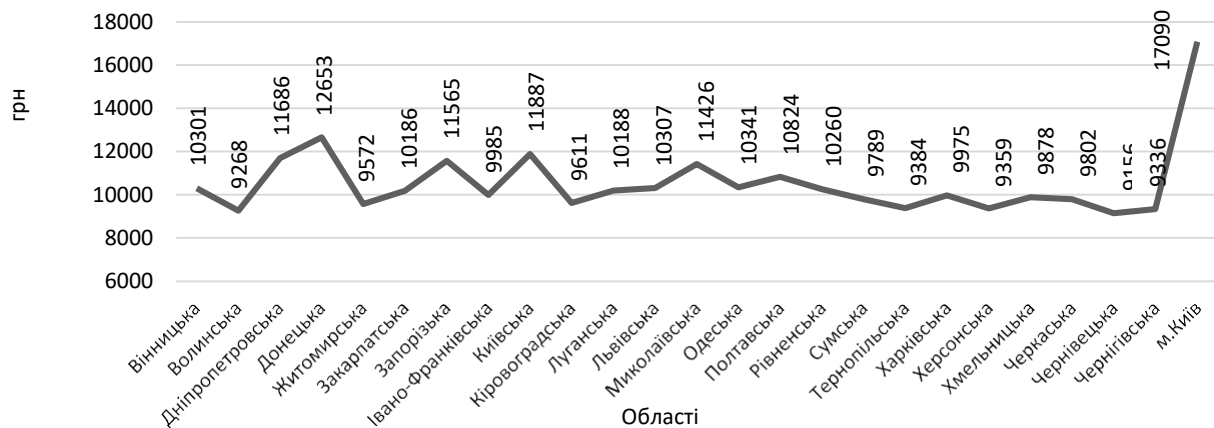

Рисунок 4 – Середня місячна заробітна плата за регіонами України, 2020 р.

Джерело: побудовано за офіційними даними Міністерства фінансів України [17]

За наведеними даними соціальної статистики середньомісячна заробітна плата за регіонами має суттєві розбіжності, розмір її коливається від 9126 грн (Чернівецька область) до 17090 грн (м. Київ). У цілому по країні розмір заробітної плати до 10,0 тис. грн мають – 12 областей, понад 10,0 тис. грн – 7 областей, понад 11,0 тис. грн – 4 області, понад 12,0 тис. грн – 1 область і тільки в Києві цей показник є більше 17,0 тис. грн. Подібна диспропорція пов'язана не тільки зі спеціалізацією областей, але й визначає області з найвищим рівнем оплати праці, як центри політичного, соціально-економічного, транспортного, освітньо-наукового життя країни.

Якщо перевести для порівняння розмір середньої заробітної плати в Україні в євро (за курсом НБУ 33,65 грн), вона становить 345 євро, а у Польщі розмір мінімальної заробітної плати за даними 2020 р. складає 522 євро, в Греції – 758 євро, у Німеччині за даними 2021 р. вона становила 1557 євро.

Продовжимо аналіз соціально-економічних індикаторів рівня життя населення через «показник соціальної напруги», що показує заборгованість за виплатами працівникам за регіонами країни на кінець 2020 року (рис. 5).

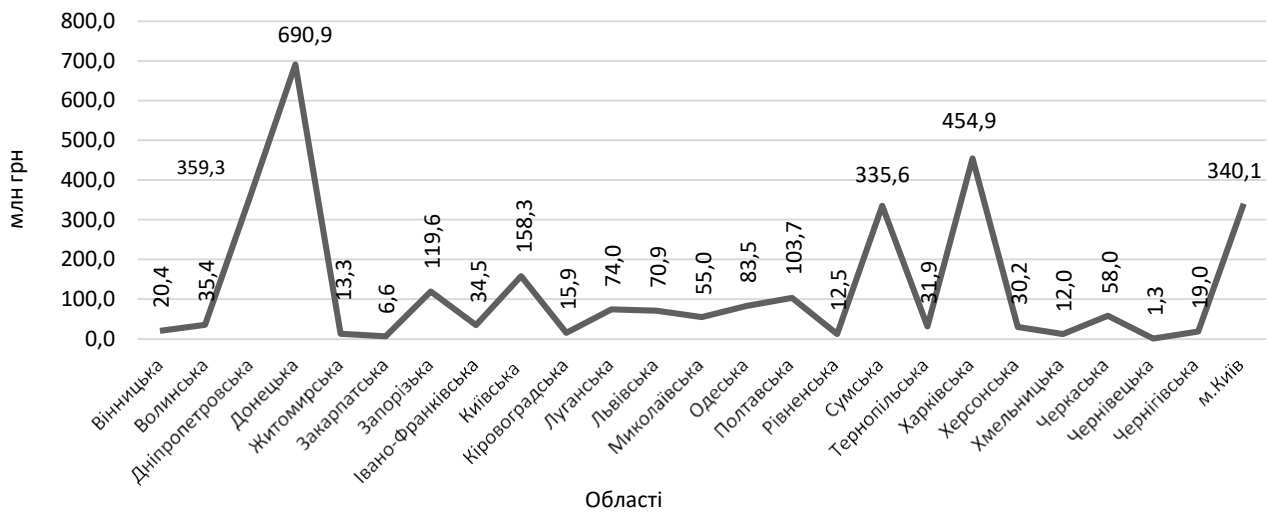

Рисунок 5 – Заборгованість з виплати заробітної плати по регіонах, на кінець 2020 р.

Джерело: побудовано авторами за офіційними даними Державної служби статистики України [18]

Аналіз наведених даних надає можливість оцінити масштаби заборгованості з оплати праці та скласти антирейтинг, який очолює Донецька область з показником 691 млн грн, вдвічі меншу заборгованість за виплатами працівникам має Харківська область, яка займає друге місце в антирейтингу з показником 455 млн грн, 336 млн грн та понад 340,0 і 359,0 млн грн мають Сумська область, місто Київ та Дніпропетровська області відповідно. Найменшою є заборгованість з оплати праці у Закарпатській області, яка становила 6,6 млн грн. Оцінка соціальної напруги через індикатор заборгованості визначила найбільш вразливі регіони до складу якого увійшли в тому числі й ті, які за попередньою оцінкою рівня безробіття та розміру середньої місячної заробітної плати мали позитивні характеристики. Зокрема, Харківська область має найнижчий рівень безробіття, проте заборгованість з оплати праці займає 2 місце в антирейтингу, Київська область має найбільший

розмір середньомісячної заробітної плати, по заборгованості за виплатою посідає 4 місце в антирейтингу, Донецька область на другому місці серед регіонів України у розмірі середньомісячної заробітної плати, але в антирейтингу займає перше місце.

Рівень життя вимірюється реальними доходами на душу населення та чисельністю населення за межею бідності [3]. Дослідження темпів економічного зростання напряму пов'язано із макроекономічним показником, що показує ринкову вартість усіх кінцевих товарів та наданих послуг в усіх галузях країни, та водночас слугує індикатором економічного відтворення, в якому, серед інших, залучений людський ресурс.

Проведемо аналітичну оцінку валового внутрішнього продукту (за паритетом купівельної спроможності) на душу населення у країнах Східної Європи за 2016-2020 роки (рис. 6).

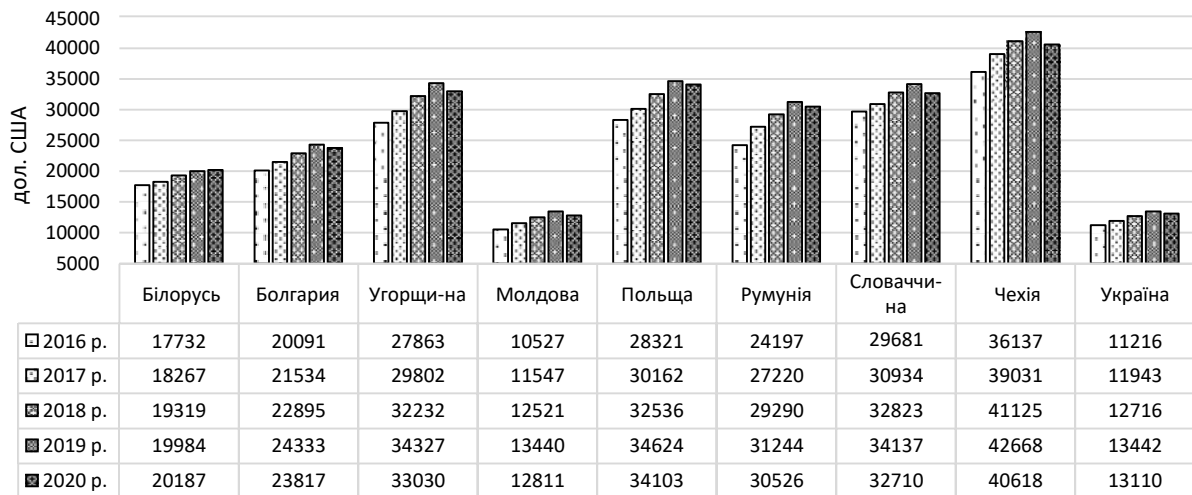

Рисунок 6 – Валовий внутрішній продукт (за паритетом купівельної спроможності) на душу населення у країнах Східної Європи, дол. США

Джерело: побудовано авторами за даними [19]

Аналітичні розрахунки дають можливість стверджувати, що серед країн Східної Європи, Україна займає одну з нижчих позицій за показником ВВП (ПКС) на душу населення, несуттєво випереджаючи Молдову. За середнім показником рівня ВВП за 5 років провідну сходинку займає Чехія з показником 39916 дол. США. До неї з середнім показником понад 30, тис. дол. США приєднуються Словаччина, Польща та Угорщина. До країн з показником понад 12,0 тис. дол. США відноситься Україна та Молдова. При цьому слід зазначити, що за темпами росту ВВП на душу населення, позитивну динаміку у 2020 р. має лише Білорусь (+1,0%), у всіх інших порівнюваних країнах, за цей період, спостерігається зниження показника від -1,5% (Польща), до -4,8 (Словаччина). В Україні цей показник зменшився на -2,5 відсотка.

У цілому аналітична оцінка показників свідчить про значну кількість індикаторів, які мають суперечливий характер, саме тому необхідно застосовувати концептуальний підхід при комплексній оцінці впливу безробіття на соціально-економічний розвиток країни.

Проблема безробіття торкається всіх країн світу, але за даними Евростату, Польща на сьогодні має найнижчий рівень безробіття в усьому Європейському Союзі. Так, у січні 2021 р. чисельність безробітного населення Польщі становила 531 тис., що є на 11 тис. осіб менше, у порівнянні з груднем минулого року. Для Польщі це один із найнижчих рівнів безробітного населення з 1990-х років. Рівень безробіття, за даними Міністерства розвитку, праці та технологій Польщі, становив 6,6 % на початок 2021 року [20]. Проте, маємо зазначити, що такого успіху було досягнуто частково завдяки трудовим мігрантам з України. Як повідомляє Bloomberg, число іноземців,

що працюють у Польщі за останні 5 років, зросло в п'ять разів [21]. Цей факт значно послаблює напруженість на ринку праці за умов нестачі працівників. Міграція з країни є досить природним процесом, який вимагає уваги з боку держави при розробці демографічної, соціальної, зовнішньої, економічної, етнокультурної політики. Значна чисельність населення прагне покинути власну державу та переїхати за кордон, у надії отримати роботу та гідне життя. На сьогодні влада не може докорінно змінити ситуації, проте може створити такі умови для громадян, за яких вони будуть прагнути залишитись та розвивати економіку власної країни.

На сучасному етапі економічного розвитку, міжнародне співробітництво між державами є дуже важливим. Для забезпечення високого рівня економіки потрібно здійснювати обмін робочою силою, ресурсами, навичками. Набувати досвіду й реалізовувати свої вміння та навички для підвищення рівня соціально-економічних показників в країні. Але це передбачає, що держава має створити належні умови, за яких фахівці, здобувши досвід, хотіли вертатись і розбудовувати власну економіку. Це все доводить, що безробіття має ланцюговий ефект і для його подолання потрібно брати до уваги всі фактори, які впливають на нього. Це явище потребує аналізу та пошуку важелів його регулювання. Створення в Україні нового, відкритого ринку праці сприятиме виведенню економіки країни на новий рівень.

Зайнятість населення показує співвідношення попиту та пропозиції в країні. Безробіття є поганою альтернативою зайнятості, тому кожна держава бореться з цією проблемою. Для скорочення безробіття потрібно вивчати досвід провідних країн та застосовувати такі інструменти, які будуть дієвими для України. Окремі підходи розглянемо у табл. 1.

Таблиця 1 Світова практика боротьби з безробіттям

Країна	Підходи (інструменти) скорочення безробіття
ЄС	Молодіжна політика зайнятості. Висока мобільність робочої сили. Заохочення підприємництва.
Франція	Неповний робочий день. Стартовий капітал для власної справи. Молодіжна політика зайнятості.
ФРН	Пільги для підприємств, що утримуються від скорочень. Молодіжна політика зайнятості. Навчання та перекваліфікація працівників.
Швеція	Соціальні гарантії завдяки високим внескам в страхові фонди (до 40% доходу). Заохочення підприємництва. Висока мобільність робочої сили всередині країни.
США	Ефективні приватні служби зайнятості. Тісний зв'язок між бізнесом та освітніми закладами. Пільги для підприємств, що створюють нові місця.
Японія	Система «довічного» найму. Високі соціальні гарантії з боку працедавця. Навчання та перекваліфікація працівників.
Великобританія	Потужний розвиток профспілок. Заохочення підприємництва (акцент на малий та середній бізнес.) Інформаційна політика ринку праці
Канада	Висока мобільність робочої сили всередині країни. Скорочення виплат на соціальне забезпечення. Короткострокові програми професійного навчання.
Польща	Потужний розвиток профспілок. Молодіжна політика зайнятості

Джерело: побудовано авторами за даними [22]

Необхідно зазначити, що світова пандемія, спричинена COVID-19, кардинально вплинула на ринок праці. На сьогодні найбільш популярними професіями в Україні та світі є IT- фахівці. Популярною професією з напрямку є вебдизайнер, також професії 3D-дизайнерів, UX- (User eXperience, дизайн досвіду, способу роботи користувача) та UI- (User Interface, дизайн інтерфейсу користувач) спеціалістів, графічних дизайнерів, контент-фахівці (контент-менеджери, вебписьменники, контент редактори, модератори, вебрайтери, рерайтери, копірайтери), SMM-менеджера (Social media marketing, просування продукту в соціальних мережах), SEO- спеціаліста (Search Engine Optimization, просування сайтів в мережі), Інтернет - маркетолога (просування бренду в Інтернеті), менеджера з продажу IT- послуг (посередництво між покупцем і IT- компанією), PR-менеджера (фахівця з реклами та зв'язків з громадськістю) [22]. Кожна з цих перелічених професій може передбачати роботу віддалено, дистанційно, без перебування працівника на робочому місці, що повністю змінює звичний формат відносин між найманим працівником і роботодавцем. У найближчій перспективі зацікавленість у працівниках, які мають системне мислення, багатoproфільність та універсальність тільки зростатиме.

Висновки. Рівень безробіття виступає індикатором добробуту країни, а також фактором який показує наскільки успішною є реалізація заходів для покращення економічної та соціальної політики. Рівень безробітного населення показує не лише кількість незайнятого населення, але й прямо впливає

на рівень бідності, злочинності, розшарування суспільства. Для того, щоб подолати негативні наслідки безробіття, потрібно застосовувати такі заходи як: удосконалення центру зайнятості та створення нових більш сучасних служб по запобіганню безробіття; впровадження податкових пільг роботодавцям, за приймання на роботу молоді; проводити моніторинг ринку праці, та стеження: за умовами праці на підприємствах та організаціях; своєчасністю виплат заробітної плати; підвищенням пенсійних виплат; спільною роботою приватних та державних сфер економіки; наданням субсидій за підвищення кваліфікації, оплатою відпусток та лікарняних тощо. Враховуючи досвід розвинених країн можна дійти висновку, що для зниження рівня безробіття необхідно, окрім регулювання ринку праці, впроваджувати економічні реформи в усіх галузях народного господарства. Успішне розв'язання проблеми безробіття забезпечить рівновагу, тоді як невіршеність спричиняє деградацію професійних навичок, підвищує соціальну напругу. Зайнятість населення забезпечує розвиток соціальних, духовних, моральних якостей, формує матеріальну основу буття кожного індивіда і суспільства в цілому. Впровадження державою низки запобіжних заходів дозволить суттєво вплинути на рівень безробіття. Для розв'язання цієї проблеми, держава має активно сприяти зайнятості молоді, впроваджувати реформи, враховуючи інтереси та потреби молоді, стимулювати її до праці і гарантувати стабільність та нормативно-правовий захист, оскільки молодь є тим стратегічним ресурсом, який здатний підняти економіку будь-якої держави на досить високий рівень.

Література:

1. Blustein, D. L. Oxford University Press. The importance of work in an age of uncertainty : The eroding work experience in America. NY : 2019. 266. DOI: 10.1080/03069885.2019.1684437.
2. Лесік І. М. Соціально-економічні небезпеки безробіття для інфраструктури аграрного ринку України. *Modern Economics*, 17 (2019). 127-132. doi: [https://doi.org/10.31521/modecon.V17\(2019\)-20](https://doi.org/10.31521/modecon.V17(2019)-20).
3. Лесік І. М. Соціально-економічні аспекти розвитку суспільства. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*, 4(2018), 11-17. Doi: [https://doi.org/10.31521/2313-092X/2018-4\(100\)-2](https://doi.org/10.31521/2313-092X/2018-4(100)-2).
4. Warr P., Jackson P., Banks M. Unemployment and Mental Health : Some British Studies. *Journal of Social Issues*, 44(1988). P. 47-68. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1988.tb02091.x>.
5. Заробітна плата у світі в період пандемії COVID-19. Профспілка працівників освіти і науки України. URL : <https://pon.org.ua/novyny/8474-zarobtna-plata-u-svt-v-perod-pandemyi-covid-19.html>. (дата звернення: 01.05.2021).
6. Dooley D., Fielding J., Levi L. Health and unemployment. *Annual review of public health*, 17(1), 1996. P. 449-465. Doi: [https://doi.org/0163-7525/96/05_10-0449\\$08.00](https://doi.org/0163-7525/96/05_10-0449$08.00).
7. Ljungqvist L., Sargent T. J. (1998). The European unemployment dilemma. *Journal of political Economy*, 106(3), 514-550. Doi: <https://doi.org/10.1086/250020>.
8. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>. (дата звернення: 01.05.2021).
9. Meaning of unemployment in english. Cambridge Dictionary. URL : <https://dictionary.cambridge.org>. (дата звернення: 01.05.2021).
10. Методологічні положення щодо класифікації та аналізу економічної активності населення : Державна служба статистики України. URL : https://ukrstat.org/uk/metod_polog/metod_doc/2011/12/metod.htm. (дата звернення: 01.05.2021).
11. Papell D. H., Murray C. J., Ghiblawi H. The structure of unemployment. *Review of Economics and Statistics*, 82(2), 2000. P. 309-315. doi: 10.1162 / 003465300558696.
12. Рівень безробіття в Україні : Міністерство фінансів України. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/2020/> (дата звернення: 02.05.2021).
13. Insufficient paid work affects almost half a billion people. World Employment and Social Outlook – Trends 2020. URL : <https://www.ilo.org/global/research/global-reports/weso/2020/lang--en/index.htm>. (дата звернення: 02.05.2021).
14. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>. (дата звернення: 02.05.2021).
15. Meaning of NEET in English. Meaning of exclusion in English. Cambridge University Press. URL: <https://dictionary.cambridge.org>. (дата звернення: 03.05.2021).
16. Рівень безробіття населення (за методологією МОП) по регіонах : Державна служба статистики України. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/rp/rp_reg/reg_u/arh_rbn_u.htm (дата звернення: 03.05.2021).
17. Середня заробітна плата : Державна служба статистики України. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/2020/> (дата звернення: 03.05.2021).
18. Заборгованість із виплати заробітної плати на 1 січня 2021 року : Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 03.05.2021).
19. Валовий внутрішній продукт на душу населення в країнах світу (МВФ; за паритетом купівельної спроможності). URL : <https://svspb.net/danmark/vvp-stran-na-dushu-naselenija.php> (дата звернення: 03.05.2021).
20. Bezrobocie w Polsce jest najniższe w całej Unii Europejskiej. URL : <https://strefainwestorow.pl/artykuly/gospodarka/20210304/bezrobocie-w-polsce> (дата звернення: 04.05.2021).
21. Bartyzel D., Sladkowska, B. (2019). Polish Labor-Shortage Concern Eases as Ukrainians Take Up Slack *Bloomberg International News Agency*. URL : <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-05-17/polish-labor-shortage-concern-eases-as-ukrainians-take-up-slack> (дата звернення: 04.05.2021).
22. Константинівська А. Політика регулювання ринку праці та національні моделі боротьби з безробіттям (світовий досвід) : інформаційна довідка. *Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром*. 2016. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28866.pdf> (дата звернення: 04.05.2021).
23. Білоусова Л. І., Олефіренко Н. В., Остапенко Л. П., Пономарьова Н. О. Змістова компонента професійної інформації школярів про ІТ-спеціальності. *Фізико-математическое образование*. 3 (21). 2019. 19-24.

References:

1. Blustein, D. L. (2019). *The importance of work in an age of uncertainty: The eroding work experience in America*. Oxford University Press [in English].
2. Lesik, I. (2019). Socio-Economic Risks of Unemployment for the Agricultural Market Infrastructure of Ukraine. *Modern Economics*, 17(2019), 127-132. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V17\(2019\)-20](https://doi.org/10.31521/modecon.V17(2019)-20) [in Ukrainian].
3. Lesik, I. M. (2018). Socio-economic aspects of society development. *Ukrainian Black Sea region agrarian science*, 4 (2018), 11-17. doi: [https://doi.org/10.31521/2313-092X/2018-4\(100\)-2](https://doi.org/10.31521/2313-092X/2018-4(100)-2) [in Ukrainian].
4. Warr, P., Jackson, P. & Banks, M. (1988). Unemployment and Mental Health: Some British Studies. *Journal of Social Issues*, 44. P. 47-68. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1988.tb02091.x> [in English].
5. Wages in the world during the COVID-19 pandemic. The trade union of workers of education and science of Ukraine. Retrieved from : <https://pon.org.ua/novyny/8474-zarobtna-plata-u-svt-v-perod-pandemyi-covid-19.html>. [in Ukrainian].
6. Dooley, D., Fielding, J., & Levi, L. (1996). Health and unemployment. *Annual review of public health*, 17(1), 449-465. doi: [https://doi.org/0163-7525/96/05_10-0449\\$08.00](https://doi.org/0163-7525/96/05_10-0449$08.00). [in English].
7. Ljungqvist, L., & Sargent, T. J. (1998). The European unemployment dilemma. *Journal of political Economy*, 106(3), 514-550. doi: <https://doi.org/10.1086/250020> [in English].
8. Verkhovna Rada of Ukraine (2012). On Employment of Population (Order No. 5067-VI, July 05). Retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>. [in Ukrainian].
9. Meaning of unemployment in english. Cambridge Dictionary. Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org>. [in English].

10. State Statistics Service of Ukraine. (2021). *Methodological provisions for the classification and analysis of economic activity of the population*. Retrieved from https://ukrstat.org/uk/metod_polog/metod_doc/2011/12/metod.htm. [in Ukrainian].
11. Papell, D. H., Murray, C. J., & Ghiblawi, H. (2000). The structure of unemployment. *Review of Economics and Statistics*, 82(2), 309-315. doi: 10.1162 / 003465300558696 [in English].
12. Ministry of Finance of Ukraine. (2021). Unemployment rate in Ukraine. Retrieved from : <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/2020/> [in Ukrainian].
13. Insufficient paid work affects almost half a billion people. *World Employment and Social Outlook – Trends 2020*. Retrieved from : <https://www.ilo.org/global/research/global-reports/weso/2020/lang--en/index.htm> [in English].
14. Verkhovna Rada of Ukraine. (2003). On Mandatory State Pension Insurance. (Order No. 1058-IV, July 09) Retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>. [in Ukrainian].
15. Meaning of NEET in English. Meaning of exclusion in English. Cambridge University Press. Retrieved from : <https://dictionary.cambridge.org>. [in English].
16. State Statistics Service of Ukraine. (2021). Unemployment rate (according to ILO methodology) by region. Retrieved from : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/rp/rp_reg/reg_u/arh_rbn_u.htm [in Ukrainian].
17. Ministry of Finance of Ukraine. (2021). Average salary. Retrieved from : <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/2020/>. [in Ukrainian].
18. State Statistics Service of Ukraine. (2021). Wage arrears as of January 1, 2021. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
19. Ministry of Finance of Ukraine. (2021). Gross domestic product per capita in the world (IMF; purchasing power parity). Retrieved from : <https://svspb.net/danmark/vvp-stran-na-dushu-naselenija.php> [in Ukrainian].
20. Unemployment in Poland is the lowest in the entire European Union (2021). Retrieved from : <https://strefainwestorow.pl/artykuly/gospodarka/20210304/bezrobocie-w-polsce>. [in Polish].
21. Bartyzel, D. & Sladkowska, B. (2019). Polish Labor-Shortage Concern Eases as Ukrainians Take Up Slack *Bloomberg International News Agency*. Retrieved from : <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-05-17/polish-labor-shortage-concern-eases-as-ukrainians-take-up-slack>. [in English].
22. Konstantinovskaya, A. (2016). Labor market regulation policy and national models of combating unemployment (world experience): information note. A fact sheet prepared by the European Research and Information Center. Retrieved from : <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28866.pdf>. [in Ukrainian].
23. Bilousova, L.I., Olefirenko, N.V., Ostapenko, L.P., & Ponomarjova, N. O. (2019). Zmistova komponenta profesijnoi informaciji shkoljariv pro IT-specialjnosti. *Fyzyko-matematycheskoe obrazovanye*, 3 (21). 19-24. [in Ukrainian].

